

Vrouwenkiesrecht: structurele condities & de rol van de vrouwenbeweging

Begin December ging de film “Suffragette” in première. Suffragette laat op indringende wijze zien hoe hard er gevochten is voor het vrouwenkiesrecht in het Verenigd Koninkrijk aan het begin van de 20ste eeuw. De film belicht de rol van Emmiline Pankhurst en haar vrouwenbeweging in deze strijd. Ook geeft het inzicht in de samenleving en omstandigheden van het Verenigd Koninkrijk aan het begin van de 20ste eeuw. De film zet aan het denken over (vrouwen)kiesrecht in het algemeen: wat maakt nu dat het ene land veel eerder (vrouwen)kiesrecht had dan het andere? Hoe kan de strijd in het Verenigd Koninkrijk geplaatst worden in het perspectief van de ontwikkeling met vrouwenkiesrecht in andere landen?

Het algemeen belang van universeel kiesrecht voor zowel mannen als vrouwen staat buiten kijf. Opvallend is echter dat bekende, gevestigde democratiseringstheorieën zoals die van [Huntington](#), mannenkiesrecht als uitgangspunt nemen voor het meten van democratisering. Als vrouwenkiesrecht daarentegen als indicator wordt genomen, dan [verdwijnen Huntington's drie golven van democratisering](#). Zoals Tabel 1 laat zien, is de [timing van mannenkiesrecht geen proxy voor de introductie van vrouwenkiesrecht](#). Frankrijk, België en Zwitserland, zijn bijvoorbeeld “vroeg” aangaande mannenkiesrecht, maar “laat” met het introduceren van vrouwenkiesrecht. Oostenrijk en Zweden, daarentegen, waren relatief laat met mannenkiesrecht, maar introduceerden vrouwenkiesrecht net na de Eerste Wereldoorlog.

In veel gevallen creëerde wereldoorlogen een momentum voor de uitbreiding van het kiesrecht naar vrouwen. Echter, een wereldoorlog kan op zichzelf niet de timing van de introductie van vrouwenkiesrecht verklaren: sommige landen introduceerden vrouwenkiesrecht na de Eerste Wereldoorlog terwijl anderen dit pas na de Tweede Wereldoorlog introduceerden.

Tabel 1 Introductie vrouwenkiesrecht t.o.v. mannenkiesrecht

Introductie van vrouwenkiesrecht vóór de WOII – “vroeg”	Introductie van het vrouwenkiesrecht tijdens/na de WOII – “laat”
Finland 1906	Frankrijk 1945 (1793)
Noorwegen 1913 (1898)	Italië 1946 (1912)
Denemarken 1915 (1849)	België 1948 (1892)
Oostenrijk 1918 (1907)	Zwitserland 1972 (1848)
Nederland 1919 (1795)	
Duitsland 1919 (1849)	
Zweden 1919 (1907)	
Ierland 1922	
Verenigd Koninkrijk 1928 (1918)	

*tussen haakjes: introductie mannenkiesrecht

Hoewel veel democratiseringstheorieën zijn gebaseerd op het mannenkiesrecht, is de rol van de vrouwenbeweging niet aan de aandacht van de wetenschap ontsnapt. Zo vergelijkt Lee ann [Banaszak](#) de vrouwenbeweging in de Verenigde Staten met die in Zwitserland. Zij verklaart het verschil in succes van deze bewegingen aan de hand van de gebruikte tactieken. Zo was de Amerikaanse kiesrechtbeweging meer “*confrontational*” dan de Zwitserse meer op consensusgerichte tactiek.

Echter, vrouwenbewegingen ontstonden en opereerden niet in een politiek vacuum. Om te begrijpen onder welke condities het vrouwenkiesrecht vroeg, of juist laat, werd geïntroduceerd is het van belang om naar de structurele oorzaken te kijken. Ik maak daarbij gebruik van Stein [Rokkan's](#) theorie over *cleavages*, ofwel het idee van fundamentele scheidslijnen in de maatschappij. Deze scheidslijnen betreffen diepgaande conflicten tussen verschillende maatschappelijke groepen die een belangrijke rol speelden bij het proces van *nation-building*.

Rokkan onderscheidt vier scheidslijnen: 1) etnisch/taal, 2) religieus, 3) sectoraal (landbouw vs. industrie), en 4) klasse. De verwachting is dat etnische en religieuze fragmentatie de introductie van het vrouwenkiesrecht vertragen, omdat het "vrouwenvraagstuk" werd opgeslokt door andere politieke conflicten. Ditzelfde geldt voor de aanwezigheid van een [klasseconflict](#). Met betrekking tot de sectorale scheidslijn is de verwachting dat in een samenleving met relatief grote landbouwsector er vroeg vrouwenkiesrecht wordt geïntroduceerd, omdat vrouwen hier [meer op gelijke voet](#) stonden met mannen dan in een industriële samenleving. Deze scheidslijnen sluiten elkaar niet uit; juist de combinatie ervan kan van invloed zijn.

Uit [mijn onderzoek](#) naar 13 West-Europese landen blijkt dat de afwezigheid van een etnische/taal-scheidslijn een noodzakelijke voorwaarde is voor een vroeg vrouwenkiesrecht (met de uitzondering van Finland).

Tabel 2 Vroege introductie van vrouwenkiesrecht

Religieuze scheidslijn	Etnische-taal scheidslijn	Sectorale scheidslijn	Klasse-scheidslijn	Vrouwenkiesrecht	Landen
x	x		v	Vroeg	Noorwegen, Finland, Zweden, Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Nederland
	x	v	x	Vroeg	Oostenrijk, Denemarken, Ierland

x= afwezig

v= aanwezig

Dit komt overeen met de verwachting dat ofwel kiesrecht eerst uitgebreid wordt naar de mannen van de minderheidsgroepering (ten koste van de uitbreiding van het kiesrecht naar vrouwen), ofwel de vrouwen zijn verdeeld op basis van etniciteit en vormen dus geen eensgezind front. Deze afwezigheid is echter niet voldoende, zoals Frankrijk en Italië laten zien. In deze landen is er namelijk wel sprake van een religieuze scheidslijn, die gecombineerd met een classescheidslijn, leidde tot een late introductie van het vrouwenkiesrecht.

Tabel 3 Late introductie vrouwenkiesrecht

Religieuze scheidslijn	Etnische-taal scheidslijn	Sectorale scheidslijn	Klasse-scheidslijn	Vrouwenkiesrecht	Landen
	v	x		Laat	Zwitslerland, België
v			v	Laat	Frankrijk, Italië, België

x= afwezig

v= aanwezig

Daarnaast laat mijn studie zien dat een classescheidslijn niet per definitie een vertragend effect heeft op de introductie van het vrouwenkiesrecht, zoals Teri [Caraway](#) stelt. Het hangt er vanaf of er ook sprake is van een religieuze scheidslijn.

Kortom, om de timing van de introductie van het vrouwenkiesrecht te verklaren in West-Europa is het belangrijk naar de maatschappelijke omstandigheden te kijken. Dit laat echter onverlet dat de *agency* van vrouwen een belangrijke rol speelde bij de agendering van het vrouwenkiesrecht.

Sinds de invoering van het vrouwenkiesrecht is er veel veranderd – de juridische en daadwerkelijke positie van vrouwen in het publieke domein is sterk verbeterd. Echter, de discussie over de positie van vrouwen in het publieke domein wordt nog steeds volop gevoerd – o.a. over het glazen plafond in de wetenschap en het bedrijfsleven. De strijd voor formele politieke gelijkheid was slechts het begin!